

Prof. dr Ostoja Krstić

Kriminalističko- policijska akademija, Beograd

Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka

RECENZ IJA

rukopisa udžbenika VIKTIMOLOGIJA (drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje) prof. dr Alije A. Ramljaka i prof. dr Miodraga N. Simovića

Opšti osvrt

Pomenuti rukopis, pripremljen radi izdavanja udžbenika za predmet istog naziva, napisan je na 455 strana kompjuterski obrađenog latiničnog teksta. Rukopis sadrži četiri dela. Svojom specifičnošću izdvaja se drugi deo podeljen na XVI glava na čijoj izradi su učestvovali eminentni stručni saradnici. Na kraju je dat popis literature sa zavidnim brojem bibliografskih jedinica kako na maternjem tako i na stranim jezicima. Rukopis sadrži tri sheme, devet tabela i 11 priloga.

Sa formalnog gledišta, rukopis je rađen u skladu sa Nastavnim planom i programom Fakulteta pravnih nauka Panevropskog univerziteta APEIRON. Jasnoća izlaganja, jednostavan stil, precizno komponovan sadržaj, kao i sistematičnost pri obradi predmeta, glavne su odlike ovog rukopisa.

Pojedinačni osvrt

U *Prvom delu*, pod naslovom *Naučni aspekt Viktimologije*, autori čitaoca upoznaju sa opštim pojmom ove specifične i respektabilne akademske naučne discipline i njenim osnovnim kategorijama, pri čemu se najviše pažnje posvećuje pojmu koji će se u udzbeniku i najčešće pominjati-žrtvi, navodeći njeno shvatanje u procesu viktimizacije. U nastavku ovog dela autori obrazlažu razloge kao i

društvenu i pedagošku potrebu za izučavanje jedne pompezne naučne grane i daju njeno mesto u sistemu nauka koje se izučavaju na Fakultetu pravnih nauka. Tom prilikom moguće je upoznati se sa ciljem i zadatkom izučavanja ove oblasti koji je komplementaran cilju i zadatku navedenom u programu predmeta za čije izučavanje je ovaj udzbenik namenjen.

U prvom odeljku "Klasifikacija žrtava" autori navode pet, u svetu dominantnih tipologija na osnovu kojih čitalac može metodom komparacije pobliže determinirati tipove žrtava.

U drugom odeljku "Istraživanje žrtava zločina" autori su obradili kriminološki aspekt žrtava ukazujući na krucijalne komponente istraživanja žrtava, uzajamnost viktimizacije i drugih naučnih disciplina i interakciju žrtve i počinitelja. Autori navode dileme i razlike u shvatanjima geneze viktimizacije uz isticanje prouzročitelja koji opisuju ovaj pojam. Sledi prikaz odnosa žrtve prema zločinu i njenoj aktivnoj ulozi u ovom interakcijskom odnosu.

Drugi deo pod nazivom *Izabrane viktimološke teme* podeljen je na XVI glava, od kojih *prva glava* obrađuje *Međunarodno humanitarno pravo*. Sasvim ispravno, autori polaze od osnovnih elemenata modernog humanitarnog prava fokusirajući pažnju čitaoca na zaštitu pojedinca čime je ispunjen jedan od osnovnih naučnih postulata-princip individualnosti slučaja. U odeljku "Ženevske konvencije i protokoli" istaknut je značaj ovog međunarodnog instrumenta o ljudskim pravima sa do sada najvećim brojem zemalja potpisnica ove konvencije. U posebnom odeljku obrađena je jedna od najmnogobrojnijih nacionalnih i međunarodnih organizacija. Naravno, reč je o Međunarodnom crvenom krstu koji već decenijama ispunjava svoju osnovnu misiju, a čijem se znaku, na žalost, i danas raduju milioni unesrećenih širom sveta. Ne bez razloga, jedan odeljak u ovom poglavlju posvećen je Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i Ruandu, jer je reč o ozbiljnim kršenjima Ženevskih konvencija i zločinima genocida. Sa našeg aspekta je posebno interesantno vođenje krivičnog postupka protiv lica koja su odgovorna za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava učinjena na području bivše Jugoslavije od 1991.godine i ostalim zločinima čiji su izrazi navedeni u Statutu, a njihovi elementi od strane autora detaljno obrađeni u ovom poglavlju.

Polazeći od suštine ljudskih prava u *drugoj glavi* (str. 129-134) autori su obradili *Žrtve masivnog kršenja ljudskih prava* ukazujući na ugrožavanje osnovnih ljudskih prava sa intencijom na pravo na život i torturu. U odeljku "Ličnost kao ljudsko pravo" korektno je interpretirano pitanje apartrida i izbeglica.

U *trećoj glavi* pod nazivom *Autoriteti i njihove žrtve* čitalac stiče uvid u pojam autoriteta odnosno autoritarne vlasti i tradicionalnu podelu autoriteta u dve velike grupe: 1.transcedentni i 2.imanentni autoriteti. U odeljku "Žrtve autoriteta" detaljno su obrađene: Potencijalne žrtve, Stvarne žrtve, Žrtve transcedentalnog autoriteta, Žrtve zloupotrebe moći i Posledice zloupotrebe moći.

Četvrta glava nosi naslov *Osnove ekologije i održivog razvoja* i sadrži odeljke: Strategija "E 7" na primjeru sliva rijeke Bosne, Životna sredina i njena destrukcija i Zagađivanje životne sredine. Prvi odeljak "Strategija "E 7" na primjeru sliva rijeke Bosne" se izdvaja empirijskim istraživanjima čiji su zabrinjavajući pokazatelji prezentovani tabelarno u ovom delu rukopisa.

Peta glava se odnosi na *Žrtve terorizma*, a napisana je precizno i jasno na deset strana što smatram pravom merom za potrebe studenata.

Šesta glava je, sasvim razumljivo, većeg obima i nosi naslov *Žrtve i počinitelji ubistva*, a intencija autora je na viktimološkoj dimenziji ubistva. Posebnu dragocenost ovog odeljka čine brižljivo odabrani kazuistički prikazi iz bogate prakse autora.

Sedma glava pod nazivom *Žrtve samoubilačkog akta* sačinjena je po klasičnoj strukturi (Antropološka tumačenja suicidalnih tendenci, Sociološki koncept samoubistva, Psihološki aspekt samoubistva, Moralni koncept samoubistva).Autor ovog dela teksta je posebno ukazao na samoubilačke komponente: Presuicidalni sindrom, Samoubistvo i pokušaj samoubistva i Psihičku autopsiju sa naznakom delova teksta koje bi studenti trebalo apsolvirati, jer predstavljaju pojmovni deo aparata ovog nastavnog predmeta, što će im svakako olakšati snalaženje u materiji.

Osmu glava pod nazivom *Žrtve prostitucije i trgovine bijelim robljem* urađena je u suštini nešto novijim pristupom sa većim uvažavanjem stranih pogleda nego što je to bio slučaj sa literaturom iz ranijeg perioda.Bez sumnje, ova činjenica podiže kvalitet teksta.

Čitaoci se sa ovim delom teksta napisanim na 22 strane mogu upoznati sa stanjem prostitucije u Bosni i Hercegovini i karakteristikama ove vrste transnacionalnog organizovanog kriminala. U odeljku "Viktimološka perspektiva s legalizacijom prostitucije u Bosni i Hercegovini" se nazire prognostički aspekt ove, u osnovi sociopatološke pojave.

U *devetoj glavi* pod nazivom *Žrtve u seksualnim deliktima* (str.239-251) se ističe čitav spektar seksualnih delikata sa viktimološkog stanovišta u kojima učešće žrtava ima zapaženu, a ne retko i dominantnu ulogu. Na kraju ovog poglavlja ukazano je na viktimološki profil silovanih što je za svaku pohvalu. Ovo tim pre što u našoj teoriji i praksi dominira stav o profilu i u vezi s tim profilisanju počinitelja dok se neopravdano zapostavlja istovetna potreba u slučajevima žrtve kriminalne radnje u ovom slučaju krivičnog dela silovanja.

Posledice i žrtve perverzno seksualnog nagona obrađene su u *desetoj glavi* (str.251-258). Autor je iz široke lepeze oblika ispoljavanja perverzno seksualnog nagona posebno izdvojio incest, pedofiliju, oba vida homoseksualizma (pederastiju i lezbejsku ljubav), zoofiliju i nekrofiliju. U ovom delu treba ceniti autorsku predostrožnost imajući u vidu da navedeni oblici perverznosti čine vrlo izražene faktore rizika, a što se pre svega odnosi na potencijalne opasnosti razbolevanja od polnih bolesti, posebno onih "savremenih" tipa AIDS-a.Imajući u vidu uzročno-posledični aspekt, slobodno se može reći da je na ovaj način obogaćena teorija uzročnosti, jer između ostalog, zadatak Viktimologije i jeste da usavršava postojeće i pronalazi nove metode, načine i sredstva za pronicanje u kauzalnu vezu na relaciji žrtva-počinilac-krivično delo.

Jedanaesta glava "Žrtve nasilja u familiji" (str.259-276), pored Uvoda obuhvata dva naslova: 1. Prolegomena nasilja u porodici, sa više adekvatnih podnaslova i 2. Sindrom tučenog dijeteta. Ukazujući na dezorganizaciju porodice i postojeći Zakon o braku, autor ovog dela teksta upozorava na duboke korene nasilničkog kriminaliteta vezane za ovu tematsku celinu, a posebno na nasilje prema deci.Ova tematska oblast obogaćena je kazuističkim prikazima veoma potresnih slučajeva incesta (4) verifikovanih u sudskoj praksi što će, nadam se, ne samo pobuditi znatiželju budućih pravnika nego i izoštriti njihov osećaj za

ovakve i slične najteže forme rodoskrvnuća koji, po pravilu, uznemiravaju javnost "blagim" presudama i tolerantnošću sudija pojedinaca prema njihovim počiniteljima.

Dvanaesta glava posvećena je *Žrtvama psihičkih stresova* (str. 277-292). Autor je ovu materiju sistematizovao prema uobičajenom redu u udzbenicima socijalne psihologije i psihijatrije sa više tendencija da se ona obrađuje i proučava u posebnom udzbeniku *Viktimologija* na šta ga obavezuje i postojeći nastavni program. U cilju što uverljivijeg i plastičnijeg objašnjenja stresnih uticaja na ljudski organizam, studentima pravnih nauka će dobro doći priložena shema delovanja stresora na CNS (centralni nervni sistem) i njegovi efekti, ali i ostale sheme inkorporirane u ponuđenom tekstu.

U *trinaestoj glavi* "*Žrtve u saobraćajnim nesrećama*" (str. 293-298) rukopisa obrađena je problematika saobraćajnih delikata sa viktimološkog aspekta gde se posebno ističe viktimološki značaj dece i starijih osoba. Kompleksnost u istraživanju dečijeg traumatizma krasi i priložena tabela "*Uzroci dječijeg stradanja u saobraćaju*".

U *četрнаestoj glavi* pod nazivom *Žrtve na radu i rizična zanimanja* (šest strana i jedan primer iz sudske prakse) autori su dali svoj prilog razrešenju epistemoloških problema vezanih za viktimizaciju pojedinih profesija.

U *petnaestoj glavi* pod nazivom *Žrtve krvne osvete* (poseban vid *bezobzirne osvete*) (str. 307-312) autori objašnjavaju pojam krvne osvete zastupajući stav da se ona ne može svrstati u uslovno normalno niti pak u patološko ponašanje ukazujući na neophodnost multi i interdisciplinarnog pristupa izučavanju ove pojave gde *Viktimologija* ima svoje značajno i zasluženno mesto, jer u osnovi žrtva ovakvog čina je ljudsko biće što ilustrativno potkrepljuje slučaj iz sudske prakse u prilogu ovog poglavlja.

U poslednjoj *šesnaestoj glavi* drugog dela pod nazivom *Viktimološki aspekti narkomanije* autor razmatra fenomen zloupotrebe droga i narkomanije, sa njegovim reperkusijama koje ostavlja na mladog čoveka, dato je u jednom panoramskom sledu, jezgrovito, jednostavno i činjenično. Značajan deo studije posvećen je tzv.sredinskim faktorima koji nesvesno podstiču mlade na uzimanje droga. Ovi sredinski faktori u spoju sa specifičnošću ličnosti

adolescenta rezultiraju u posebnom obliku socijalne patologije poznatijem kao – narkomanija adolescentnog doba.

Autor vrlo otvoreno i argumentovano u ovom delu svog teksta daje jedan kritički osvrt na društveni kontekst, gde u mnogim segmentima tog društva, nalazi elemente njegovog nesvesnog prozelističkog delovanja.

Polazeći od neminovnog čina savremenih viktimološko-pravnih programa pomirenja žrtve i počinitelja kriminalne radnje, u *trećem delu rukopisa*, autori ukazuju na elemente *Restorativne pravde*. Ovaj, iz sveta preuzeti i u njihovim uslovima oprobani svojevrsni program pomirenja, nije savršen. Svesni ove činjenice autori ukazuju na neophodnost njegovog dograđivanja i obogaćivanja. Nema sumnje da bi na ovaj način bio ispunjen princip individualnosti i time ispoštovano pravo na različitost, bez puke imitacije tuđeg i po svaku cenu preuzimanje stranog modela, bez uvažavanja osnovnih postulata etnopsihologije.

Četvrti deo, ujedno kraj rukopisa, čine *Prilozi* napisani na 68 strana. Ovom celinom autori su čitaocima objasnili da svi rezultati do kojih se dođe naučnim istraživanjem (delom) moraju počivati na određenim principima zakonitosti, a što se posebno odnosi na društvene nauke i ovu naučnu oblast, te da je verifikacija istraživanja u direktnoj vezi sa strateškim preventivnim programima konkretnih vrsta krivičnih dela sistematizovanih po glavama Krivičnog zakona. Na ovaj način Viktimologija bi naprosto udahnula život Prevenciji kriminaliteta.

ZAKLJUČAK, MIŠLJENJE I PREDLOG

Našoj stručnoj, naučnoj, studentskoj i široj javnosti prof. dr Alija A. Ramljak i prof.dr Miodrag N. Simović, autori koje je ova javnost do sada imala priliku da upozna kao zrele, odgovorne i promišljene pisce, predstavili su se sa još jednom knjigom - *Viktimologija (drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje)*. Reč je o klasičnom udžbeničkom štivu koje zadovoljava sve standarde ove vrste nastavnog gradiva, a ponekad i ponegde ih i prevazilazi.

Uzimajući navedeno, u obzir može se konstatovati da rukopis Viktimologija (drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje) uvažениh autora ima sledeće karakteristike:

1. Pisan je prema Nastavnom programu istoimenog predmeta i sadržinom i obimom odgovara standardima koji su usvojeni za udzbenike.
2. Broj, sadržaj, struktura i obim četiri osnovna dela je pravilno i ravnomerno zastupljen prema predviđenom fondu časova za obradu pojedinih tema.
3. Sistematika, stil i jezik najvećim delom odgovaraju univerzitetskom nivou i primereni su studentima.
4. Sa stručnog stanovišta nema značajnih primedbi i one su saopštene autorima u usmenom razgovoru. U prilog ovoj tezi ide i činjenica da je prvo izdanje ovog naslova već objavljeno.
5. Posebnu dragocenost rukopisa čine heuristički prikazi brižljivo birani iz bogate prakse autora.
6. Što se pedagoškog i naučnog kvaliteta rukopisa tiče, dovoljno je reći da su selekciju izvora i prezentaciju njihovih delova izvršili najbolji poznavaoци i prva pera Pravne medicine i Krivičnog procesnog prava u Bosni i Hercegovini - Republici Srpskoj.

Rukopis će biti i svedočanstvo, pored svoje nesporne pedagoške i naučne vrednosti, skrupuloznog i krajnje odgovornog odnosa prema nastavničkoj dužnosti, prema studentima i svojoj profesiji.

Iz navedenog sledi mišljenje da rukopis Viktimologija (drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje) ispunjava uslove i standarde visokoškolskog udzbenika i da je urađen po ranije usvojenom Programu predmeta, pa stoga recenzent Komisiji za izdavanje udzbenika predlaže da rukopis prof. dr Alije A.Ramljaka i prof. dr Miodraga N.Simovića prihvati za objavljivanje i štampu kao udžbenik za Fakultet pravnih nauka Panevropskog univerziteta Apeiron.

U Beogradu, 2. avgusta 2006. godine

Recenzent

Prof. dr Ostoja Krstić